

Páll Briem - Eptirrit af brjefi til landshöfðingja frá amtmaninum yfir Norður- og Austuramtinu, dags. 16. nóv. 1900, um ráðstafanir gegn fjárkláða (1900)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (Íslandssafn).

01576

634.3089

Pál

Eptirrit

af bræfi til landshöfðingja frá amtmanninum yfir Norður- og Austuramtinu, dags. 16. nóv. 1900, um ráðstafanir gegn fjárkláða.
(prentað sem handrit)

Jafnframt því að jeg sendi yður, hávelborni herra landshöfðingi, hjálagðar útskriptir úr gjörðabókum amtsráðanna í Norðuramtinu og Austuramtinu, sem hafa inni að halda ályktanir þeirra á hinum síðustu fundum þeirra 26.—29. júní og 23.—26. júlí þ. á. viðvikjandi fjárkláðanum, vil jeg leyfa mér að fara nokkrum orðum um málið.

Eins og kunnugt er, fluttist fjárkláðinn hingað til lands árið 1856, en í stað þess að honum væri útrýmt þá þegar, breiddist hann út um mikinn hluta Suðurstofnsins, syðsta hluta Vesturstofnsins og barst að einhverju leyti norður í Húnavatnssýslu. Þar var honum útrýmt með niðurskurði, en þrátt fyrir ýmsar ráðstafanir varð honum eigi útrýmt í Suðurstofninu. Árið 1875 var álitíð, að fjárkláðinn væri upprættur í Vesturamtinu og alls staðar annars staðar í Suðurstofninu, en á svæðinu milli Hvítánnar í Borgarfirði og Árnessýslu. Var þá tekið að uppræta fjárkláðann með öllu. Með auglýsingu landshöfðingja 30. ág. 1875 voru fjárrekstrar allir bannaðir inn á þetta svæði og út úr því, og sömuleiðis voru takmarkaðir fjárrekstrar á svæðinu. Fjárbaðanir voru fyrirskipaðar á öllu svæðinu fyrir árslok, en hreppstjórum og hreppsnæfndum skipað að sjá um, að nægileg baðlyf væru fyrir hendi; svo var settur sjerstakur lögreglustjóri í kláðamálinu, og honum veitt konungleg umboðsskrá 1876. Í nágrannasýslunum voru skipaðar skoðanir haustið 1875, en á svæðinu milli Hvítánnar fóru fram skoðanir með hálfis mánaðar millibili.

Í vesturhluta svæðisins óhlýðnust menn almennt fyrirskipun landshöfðingja; var því skipuð heimagæsla á sauðfjönu næsta sumar í þessum hlutum, og ráðstöfunum til upprætingar fjárkláðanum haldið áfram. Hin fyrirskipaða heimagæsla sauðfjárens reyndist að nokkru leyti ómöguleg, og því var með auglýsingu landshöfðingja 30. nóv. 1876 fyrirskipuð almenn fjárböðun um allt svæðið og lækningar, þar sem vart yrði við fjárkláða. En í vesturhluta svæðisins óhlýðnust menn enn fyrirskipunum landshöfðingja, og því gjörði hann þær fyrirskipanir í bræfi dags. 10. mars 1877, að í þessum hluta svæðisins skyldi framhalda ráðstöfunum þeim, er gjörðar höfðu verið áður um heimagæslu, skoðanir, lækningar o. sv. frv. Auk þess var lagt fyrir hinn setta lögreglustjóra að láta framkvæma fjárbaðanir með valdi hjá þeim, er óhlýðnust.

Framkoma almennings og óhlýðni minnir óneitanlega á það, þegar Englendingar verða að framkvæma heilbrigðisráðstafanir hjá hinum menntunarlausla lýð á Indlandi, en af því að hinn setti lögreglustjóri var óþreytandi að framkvæma fyrirskipanir landshöfðingja, var árangurinn svo góður, að telja má, að fjárkláðanum hafi verið útrýmt í Suðurstofninu haustið 1877, og var hin sjerstaka lögreglustjórn þá lögð niður.

Samt sem áður fór þó á árunum milli 1880 og 1890 að bera á talsverðum útbrotum á sauðfje, sem ýmsir álitu að væri reglulegur fjárkláði, og þegar jeg fór um Borgarfjörðinn í nóvember 1894, til þess að taka við embætti mínu, talaði jeg við nokkra merka menn þar, sem skýrðu mjer frá, að þar væri reglulegur fjárkláði, og að hann hefði komið norðan úr Húnavatnssýslu. Í skjólum amtsins voru upplýsingar um, að fjárkláðinn hefði komið upp á tveimur bæjum (Hnitbjörgum og Eyjaseli) í Norður-Múlasýslu haustið 1883, og um veturinn 1883—84 varð einnig vart við hann í Suður-Þingeyjarsýslu. Voru þá þegar gerðar ráðstafanir gegn þessum fjárkláða og maurar teknir úr kláðasjúkum kindum. Samkvæmt athugunum Schierbecks landlæknis og rannsóknum dýralækningaráðsins í Kaupmannahöfn voru maurarnir reglulegir fjárkláðamaurar, og áleit dýralækningaráðið málið svo alvarlegt, að það tók skjótlega fram í brjefi til íslenska ráðaneytisins, dags. 30. júní 1884, að það vildi ráða til, að hinum fyrri ráðstöfunum yrði beitt gegn þessum fjárkláða, og ljét þess jafnframt getið, að það vildi alls ekki ráða frá því, að beita niðurskurði jafnhliða lækningunum. Þessum ráðum dýralækningaráðsins var þó ekki fylgt, og kom það víst til af því, að það var álit manna, að ráðstafanirnar hefðu verið nægilegar til að uppræta fjárkláðann.

Um 1894 var það álit bæði yfirvalda og almennings hjer í Norður- og Austurömtunum, að þar væri enginn reglulegur fjárkláði, heldur að eins svo kallaður »óþrifakláði«.

En þetta orð kom sjerstaklega upp á árunum eptir 1856. Eins og er kunnugt, eru ýms útbrot á sauðfje til önnur en fjárkláði; segja menn að þessi útbrot komi stundum af fellilús á fje og jafnvel illri hirðingu. Öll þess konar útbrot kölluðu menn »óþrifakláða«, en fjárkláðann kölluðu menn »sunnlenska fjárkláðann«, og gjörði almenningur sjer hinar fávíslegustu hugmyndir um hann. Menn álitu, að hann væri ólæknandi, og að eitt af einkennum óþrifakláðans væri, að hann væri læknanlegur.

Þegar jeg tók við embætti þessu í árslok 1894, var jeg að vísu sannfærður um, að fjárkláði væri einhver í Norður- og Austurömtunum, en hins vegar virtist mjer eigi, að jeg hefði nægilega ástæðu til þess að fyrirskipa skoðanir samkvæmt tilskipun 5. jan. 1866 um fjárkláða og önnur næm fjárveikindi á Íslandi, og skrifaði jeg því sýslumönnum og bað þá að bera málið upp við sýslunefndirnar. Í svörum þeirra kom það í ljós, að útbrot voru hjer og hvar á sauðfje, en yfirleitt var þó gjört lítið úr þeim, og ein sýslunefnd ljét það eindregið í ljósi, að kláði þar í sýslunni væri eigi sótt næmur. Vorið 1895 komu upp útbrot á sauðfje í Víðidal í Jökuldalshreppi í Norðurmúlasýslu; eptir samhuga álitu skoðunarmanna skýrði hreppstjórinn frá, að þetta væri að eins »óþrifakláði, sem orsakaðist af lús eða illri hirðingu«, en seinna var þetta skoðað af öðrum mönnum, og kom þá í ljós, að hjer var um sótt næman fjárkláða að ræða. Í samráði við amtsráðin í Norðuramtinu og Austuramtinu skipaði jeg svo fyrir, að menn skyldu hafa varkárni með útbrot á sauðfje, og að skoðanir skyldu fram fara á sauðfje næsta vetur.

Það sýndi sig þá, að fjárkláðinn var mjög almennur, og jafnframt kom það í ljós, hvernig hann hafði dulist og breiðst út. Fjárkláðinn var þegar kominn norður í Húnavatnssýslu, meðan verið var að uppræta hann í Suðuramtinu. Árið 1876 var hann á einum bæ (Hólabaki) í Þingi, og þaðan hafði svo fjárkláðinn breiðst út um næstu sveitir. Árið 1883—84 varð, eins og áður er getið, vart við hann í Norður-Múlasýslu og Þingeyjarsýslu. Í Norðurmúlasýslu varð hann upprættur þá þegar, en svo varð ekki í Þingeyjarsýslu, heldur breidd-

ist hann þar smátt og smátt út. Um 1886 fór að bera á fjárkláðanum í Eyjafjarðar- og Skagafjarðarsýslum, og hefur hann síðan smám saman breiðst þar út. Við skoðanirnar vorið 1896 kom í ljós, að fjárkláði var útbreiddur um allt Norðuramtið, Norður-Þingeyjarsýslu og, eins og áður er getið, var hann kominn inn í Norður-Múlasýslu vorið 1895. Vorið 1896 voru 1705 kindur með kláða í Húnavatnssýslu, og annars staðar í Norður og Austur-ömtunum var fje með kláða svo hundruðum skipti.

Með brjefi dags. 14. júlí 1896 skoraði landshöfðinginn á mig, að gjöra þær ráðstafanir, er í mínu valdi stæðu, til þess að komið yrði í veg fyrir það, að kláðasjúkt fje yrði flutt hjeðan til Bretlands.

Í samráði við amtsráðið í Norðuramtinu fyrirskipaði jeg því almenna böðun á sauðfje með mardrepandi meðali í öllu amtinu. Auk þess voru fyrirskipaðar skoðanir í sveitum og hreppstjórnum skipaðir aðstoðarmenn samkvæmt tilskipun 5. jan. 1866. Áður höfðu átt sjer stað skoðanir á útflutningsfje, og var þeim auðvitað haldið fram. En nú kom það fram, að menn í Norðuramtinu stóðu ekki á hærra stigi, en íbúar Suðuramtsins 30 árum áður. Menn óhlýðnuðust fyrirskipunum mínum, eins og menn í Suðuramtinu árin 1875—77 óhlýðnuðust fyrirskipunum landshöfðingjans. Baðanir á sauðfje voru að eins framkvæmdar sumstaðar, en yfirleitt fóru engar fjárbaðanir fram það ár.

Samt sem áður hefur sams konar fyrirskipunum verið haldið fram ár eptir ár í Norðuramtinu. Hinn 18. júní 1897 gaf jeg út meðfylgjandi reglur viðvikjandi fjárkláðanum og sama árið var gefin út og prentuð ritgjörð eptir Magnús Einarsson dýralækni um fjárkláða, er hann hafði samið fyrir tilmæli mín, og var útbýtt gefins af henni 2400 eintökum meðal manna í ömtum mínum.

Að öðru leyti hefur mest verið leitast við að fá menn í Norðuramtinu til þess, að hlýðnast fyrirskipunum um böðun, og eru menn nú almennt farnir að hlýða þessu, en samt verður á hverju ári að sekta nokkra menn, sem óhlýðnast skipunum mínum í þessu efni.

Í Austuramtinu hefur aðferðin verið nokkur önnur. Vorið 1896 þóttust hreppstjórnarnir eigi verða varir við fjárkláða nema í 3 vestustu hreppunum á svæðinu milli Jökulsánnna, og því voru að eins fyrirskipaðar baðanir í allri Norður-Þingeyjarsýslu og í hinum sýslunum því að eins, að vart yrði við kláða. Menn óhlýðnuðust fyrirskipunum um baðanir að miklu leyti, en næsta vor 1897 bar á fjárkláða vestast í Vopnafjarðarhreppi. Var því bannaður fjárflutningur yfir Jökulsá á Brú, fyrirskipaðar baðanir og gjörðar líkar ráðstafanir sem í Norðuramtinu; auk þess voru skipaðir tveir menn til þess, að hafa eptirlit með framkvæmdum manna. Skömmu áður en fjárflutningur yfir Jökulsá á Brú var bannaður, hafði maður flutt sig úr Vopnafirðinum inn í miðjar Múlasýslurnar (Fellahrepp), og kom um veturinn 1897—98 kláði upp í fje hans. Kláðinn varð að vísu upprættur, en þetta sýndi amtsráði Austuramtsins, hversu hættan á útbreiðslu fjárkláðans var mikil, og því veitti það um sumarið 1898 4000 kr. til útrýmingar fjárkláðanum. Jeg hafði þá fengið upplýsingar um aðferð Norðmanna við útrýmingu fjárkláðans í Norvegi og var því ákveðið, að hafa þá aðferð við útrýmingu fjárkláðans í Austuramtinu veturinn 1898—99; til þess að standa fyrir þessu var skipaður maður, sem hafði lært aðferðina í Norvegi hjá búfræðingi O. Myklestad, sem hefur staðið fyrir útrýmingu fjárkláðans í ýmsum ömtum í Norvegi og heppnast það vel.

Þessi aðferð byggist á þeirri grundvallarreglu, að fjárkláðinn geti ekki dultist í fje

meira en 2 mánuði og þá því síður heilan vetur. Ef nú verður nokkurs staðar vart við fjárkláða að vetrinum, þá eru allar sjúkar kindur og allar kindur, sem mögulegt er að hafi getað fengið kláða af sjúku kindunum, teknar og badaðar með 5—8 daga millibili með tóbaki, sem Nordmönnum hefur reynst áhrifamest, en jafnframt lættuminnst badlyf. Kostnaðurinn við badlyfið, umsjón og skoðanir er greiddur af almannaþje. Hjer er því aðalatriðið, að bœðunin sje framkvæmd með samviskusemi og að það sje leitt í ljós, hvar vart verður við fjárkláða. Til þess að fá þessu framgengt er skipaður maður, sem er fróður að því er snertir fjárkláðalækningar, til þess að sjá um badanir, kenna mönnum að framkvæma þær samviskusamlega og svo til þess að finna, hvar sje fjárkláði; fyrir því hefur hann rjett til að taka menn, sem hann kennir kláðalækningar, sjer til aðstoðar, til þess að sjá um badanir. Enn fremur eiga kjörnir menn að skoða þje manna á tilteknum tímum, til þess að finna, hvar fjárkláðinn kunni að vera, og á kláðalæknirinn eða framkvæmdarstjórinn að veita þeim nauðsynlegar leiðbeiningar.

Það virðist svo, sem þessi aðferð muni eiga vel við hjer á landi. Menn kunna yfirleitt ekki að hlýða. Til þess að fá menn til að hlýða, þarf að sannfæra hvern einstakan mann um gagnið við að framkvæma skipanina, hversu fáfróður og fátækur að andlegum efnum, sem þessi einstaklingur er. Enn fremur eru menn ekki vanir að leggja mikið í sölurnar fyrir heill almennings. Einstaklingurinn er allsendis óvanur því, að leggja sinn hag í sölurnar fyrir hag almennings. Það virðist vera siglt nokkuð fyrir þessi sker, þar sem sjerstakur kláðalækningafróður maður fer um meðal manna til þess, að leiðbeina þeim og sannfæra þá; svo er kostnaðurinn greiddur af almannaþje að miklu meira leyti, en menn áður hafa átt að venjast, eða með öðrum orðum heimtað svo lítið, sem verða má, af hverjum einstaklingi.

Það sýndist því mega búast við því, þegar þessi aðferð var tekin upp í Austuramtinu, að menn myndu segja til fjárkláðans, og að hreppstjórar og aðstoðarmenn þeirra myndu veturinn yfir geta fundið, hvar fjárkláðinn væri, og loks að menn myndu eigi flytja sje inn úr kláðasveitum. Það var því bannað, að flytja sje yfir Jökulsá í Axarfirði, og hvar sem bar á fjárkláðanum, voru allar sjúkar og grunaðar kindur teknar og tvíbadaðar um veturinn. Þetta átti sjer einkum stað í Axarfirði, þar sem fjárkláði hefur fyrirfarandi verið talsverður. Tilraunin virtist takast mjög vel. Fjárkláðanum varð útrýmt á bæjum, þar sem hann hafði lengi legið í landi. En traustið, sem borið var til almennings, gekk ekki eptir. Tveir menn fluttu sje í banni austur yfir Jökulsá í Axarfirði, og svo kom fyrir um vorið kláði á 4 kindum, sem þessir menn sumpart áttu eða sem líklegt var, að hefðu fengið kláðann af þje þessara manna. Að öðru leyti þóttust menn, hvergi verða varir við fjárkláða allan veturinn eða vorið. Það var því búist við því, að fjárkláðinn mundi vera nærri horfinn, og því voru ekki þöntuð badlyf um sumarið eða gerður annar viðbúnaður gegn miklum fjárkláða. En svo komu fram í rjettum um haustið allmargar kindur með kláða. Þetta sýndi að fjárkláðanum hlaut að hafa verið leynt um veturinn eða að minnsta kosti um vorið. Eins og áður er sagt, var ekki hafður viðbúnaður gegn miklum fjárkláða í Austuramtinu. Veturinn 1899—1900 var því ekki hægt að gjöra öflugar ráðstafanir gegn fjárkláðanum vegna vantandi badlyfja o. sv. frv., enda sýndi það sig, að hann var síðastliðið vor talsverður á svæðinu milli Jökulsánnna. Að visu er jeg ekki búinn að fá skýrslur hreppstjóranna fyrir fyrri hluta ársins, því að þessar skýrslur þurfa vanalega að hafa langan tíma fyrir sjer, en á ferð minni á

amtsráðsfund síðastliðið sumar fjekk jeg vitneskju um, að fjárkláðinn hefði komið fyrir á 24 bæjum á svæðinu milli Jökulsánnna. Fjárkláðinn kom fyrir í öllum breppum Norður- Þingeyjarsýslu og í Skeggjastaða, Vopnafjarðar og Jökuldalshreppum í Norður-Múlasýslu.

Fjárkláðinn er því útbreiddari í Austuramtinu, en hann hefur verið nokkru sinni áður. Í Norðuramtinu er fjárkláðinn einnig almennur, eins og meðfylgjandi skýrsla um fjárkláðann 1899 ber með sér.

Í ömtum mínum, að undanskildri Húnavatnssýslu, komu fyrri hluta ársins 1899 fyrir 1616 kindur með kláða; ef kláðakindur væru taldar í Húnavatnssýslu eins og árið áður 591, þá hefði mátt telja fjárkláða fyrri hluta ársins 1899 í 2207 kindum. Að vísu má ætla, að sumar af þessum kindum hafi haft annars konar útbrot, en hins vegar verð jeg að ætla, að fjárkláðinn hafi ekki óvíða dulist annaðhvort vegna vanþekkingar eða hirðuleysis.

Ástandið er því svo, að á sama tíma sem Norðmenn og Danir hafa útrýmt fjárkláðanum hjá sér, hefur fjárkláðinn, sem var nærri alveg útrýmt 1877, útbreiðst svo, að hann er kominn um mestan hluta landsins.

Þetta hlýtur að hafa einhverjar eðlilegar orsakir, og vil jeg leyfa mjer að geta um, hverjar mjer virðast vera helstar.

Vil jeg þá fyrst nefna vanþekkingu manna yfirleitt. Meðan deilan var mest um fjárkláðann milli niðurskurðarmanna og lækningamanna, komst almenningur á Norður- og Austurlandi á þá trú, að fjárkláðinn væri ólæknandi og að það hjálpaði ekkert annað, en niðurskurður gagnvart honum. Það kvað svo rammt að þessu, að fulltrúar manna í Norður- og Austuramtinu sendu bænarskrá til konungs um, að allar lækningatílaunir gegn fjárkláðanum yrðu bannaðar með lögum og hegning lögð við slíku. Frásagnir um fjárkláðann á Suðurlandi voru ýktar mjög, og því var það, að þegar fjárkláðinn kom hingað í Norður- og Austurland, og það sýndi sig, að hann var vel læknalegur, þá gátu menn eigi ímyndað sér, að hjer væri að ræða um hinn ógurlega »sunnlenska fjárkláða«. Menn sögðu, að hjer væri að eins að ræða um kláða, sem væri læknalegur, og sem því væri »óþrifakláði«, er engar yfirvaldsráðstafanir þyrfti að gjöra um.

Þessi skoðun hefur komið mjög almennt fram, einkum fyrst eptir að jeg tók við embætti þessu, og hefur hún valdið því, að menn hafa sýnt hirðuleysi með fjárkláðann, og að engar ráðstafanir hafa verið gerðar gegn honum, svo árum skiptir.

Nú er þessi skoðun eigi lengur almenn, enda hefur hún ekki við neitt að styðjast. Eins og áður er getið, fannst kláðamaur í sauðfje í Norður-Múlasýslu og Þingeyjarsýslu, þegar fyrst varð vart við kláðann þar 1883—84, og síðan hafa hjeraðslæknar í ömtum mínum hvað eptir annað fundið kláðamaura í sauðfje, og skal jeg nefna sjerstaklega hjeraðslæknir Guðmund Hannesson á Akureyri og hjeraðslækni Jón Jónsson á Vopnafirði, auk þess sem ýmsir skoðunarmenn í Austuramtinu hafa fundið maurana í góðum stækkunarglerum. Þessi trú, að hjer í Norður- og Austuramtinu væri enginn reglulegur fjárkláði, hefur því verið á engum rökum byggð. En ástæðan til þess, að hún gat orðið jafn almenn og að hún á sér að nokkru leyti stað enn þá, virðist koma af því að náttúrufræðispekkning er mjög lítil, að því er snertir hin lægri dýr, eigi að eins hjá alþýðumönnum heldur og hjá skólagengnum mönnum, og kemur þessi vanþekking mjög víða fram.

Það eldir þannig sumstaðar eptir af þeirri skoðun, að fjárkláðinn myndist af sjálfu

sjer. Sumpart ímynda menn sjer, eins og mun hafa verið nokkuð almennt í öðrum löndum fyrir 1—200 árum síðan, að hin lægstu dýr myndist af sjálfru sjer, og sumpart gjöra menn sjer eigi neina grein fyrir því, að orsök fjárkláðans sjeu dýr, heldur ætla þeir, að útbrotin komi af óþrífnaði, hita í húsum, af baðlyfjunum og jafnvel vöntun lúsa á kindinni.

Sjerstaklega er þessi skoðun, að fjárkláðinn komi af baðlyfjunum nokkuð rótgróin hjá ýmsum mönnum og þeim jafnvel skólagengnum, eða svo kölluðum lærðum mönnum.

Önnur ástæðan til þess, hversu erfitt hefur verið að sporna við útbreiðslu fjárkláðans, eru ónýt baðlyf. Eins og kunnugt er, hafa ýms baðlyf verið rannsökuð í fyrra vetur fyrir tilhlutun dýralækningaráðsins í Kaupmannahöfn, og kom þá í ljós, að nokkur baðlyf (einkum þýskar kreólíntegundir, glycerin dip, Barrats Sheep dip, Bakoina o. fl.) eru svo seinvirk til að drepa kláðamaura, að það verður að álíta, að þau hafi verið að miklu leyti gagnslaus baðlyf. Þessi baðlyf eru edlilega ódýrust og fyrir því hafa fjáreigendur einna helst viljið að nota þau. Baðlyf, sem eru góð í sjálfru sjer, eins og karbólsýra, munu einnig stundum hafa verið svikin. Fjáreigendur hafa mjög almennt látið fjárbaðið vara allt of stuttan tíma og yfirleitt baðað sauðfje sitt birðulauslega, og þegar nú það bætist við, að þeir hafa keypt ódýr og ónýt baðlyf, þá er ekki furða, þótt árangur af böðunum hafi alloft verið litill.

Þriðja orsökin er vöntun á mönnum, sem hafa nægan fróðleik til að bera, að því er snertir edli og lífsskilyrði fjárkláðans. Í Norður- og Austuramtinu er enn enginn dýralæknir og enginn annar maður, er hafi það blutverk, að fræða almenning um hið sanna edli fjárkláðans.

Loks virðist mér ástæðan til þess, hversu fjárkláðinn hefur breiðst út, og hversu erfitt hefur verið að sporna við honum, eiga rót sína að rekja til laganna.

Tilskipun 5. jan. 1866 um fjárkláða og önnur næm fjárveikindi á Íslandi er að mínu áliti miður hentug, og sama virðist hafa verið álit stjórnarinnar, bæði þegar hún lagði fyrir alþingi 1899 frumvarp til laga um breytingar á henni, og sjerstaklega, er hún lagði fyrir alþingi 1877 frumvarp til laga um sama efni, og eins þegar skipaður var sjerstakur lögreglustjóri í fjárkláðamálinu, því að þá var það tekið fram í umboðsskrá konungs 26. sept. 1876, að þetta væri gjört til þess, að ráðstöfunum valdstjórnarinnar yrði framfylgt með sams konar aðferð og jafnframt með meira fylgi, en hinir reglulegu lögreglustjórar myndu fá við komið.

Síðan jeg tók við embætti þessu, virðist mér jeg hafa fengið nokkra reynslu, að því er snertir galla á hinum núgildandi lögum um fjárkláðann, og vil jeg því taka fram, í hverju mér finnst þeim helst ábótavant.

Í þeim er fyrst og fremst ákveðið, að eigandi skuli sjálfur borga allan kostnað við lækningu og aðra meðferð þess fjár, sem er kláðasjúkt eða grunað. Afleiðing af þessu er sú, að óhlutvandir eigendur leyndu fjárkláðanum eptir mætti, til þess að komast hjá þessum kostnaði. Enn fremur er eigi hægt að vita fyrir fram, hvar fjárkláðinn muni koma upp. Það er því ekki hægt að heimta af fjáreiganda, að hann kaupði baðlyf fyrir fram, áður en nokkur veit, hvort fjárkláði muni koma upp hjá honum, og það er heldur ekki hægt að heimta af kaupmönnum, að þeir birgi sig upp með mikið af baðlyfjum. En afleiðingin af þessu hefur verið sú, að baðlyf hafa vantað, þegar mest reið á; þetta hefur komið fyrir hvað eptir annað, og á þennan hátt hefur verið allsendis ómögulegt að fara eptir fyrirætlum laganna.

Enn fremur er eigi gjörð nein ráðstöfun fyrir því, að hið opinbera láti prófa þaðlyfin, áður en þau eru notuð. Afleiðingin hefur verið sú, að bændur hafa notað gagnslítill þaðlyf og að fjárbaðanir hafa orðið að sumu leyti árangurslausar.

Samkvæmt nügildandi lögum eiga hreppstjórnir að hafa aðalframkvæmd í fjárkláðalækningum, hver í sínum hreppi, en hreppstjórnir eru sumir mjög ófróðir í allri náttúrufræði og skilja lítið eðli eða lífsskilyrði fjárkláðamaursins. Sumir þeirra þekkja ekki kláða á kindum og hafa enga trú á lækningum. Þannig getur það komið fyrir, að hreppstjórnar skýri frá því, að enginn fjárkláði sje í hreppnum, þó að mikil líkindi sjeu til hins gagnstæða. Það hefur jafnvel komið fyrir, að þegar nýr hreppstjóri hefur tekið við í hreppi, þá hefur fjárkláði verið útbreiddur þar meira, en í nokkrum öðrum hreppi í ömtum mínum, þar sem þó eptir skýrslum fyrri hreppstjórans átti að vera lítill eða enginn fjárkláði í hreppnum. Það á sjer og stað um suma hreppstjóra, að þeir eru ekki áhugasamir, skýrslur frá þeim koma seint, þeir skoda fje manna tæplega, nema þeim sje skipað það í hvert skipti. En þó margir hreppstjórnar sjeu áhugasamir og skylduræknir, þá er það ekki einhlitt, því að þar sem er að ræða um sóttvarnarráðstafanir, þar er um fram allt nauðsynlegt, að hvergi sje vöntun á öruggri framgöngu.

Enn fremur eru allar ráðstafanir mjög seinfærar. Þannig er svo, að þegar fjárkláði kemur upp í hreppi, þá vill hreppstjóri ekki taka á sig ábyrgðina og leitar til sýslumanns. og svo leitar sýslumaður til amtsins, síðan verða fyrirskipanir amtsins að ganga aptur til sýslumanns og svo til hreppstjóra. Þetta getur tekið langan tíma að vetrinum, venjulega 1—2 mánuði og stundum 2—3 mánuði, þó að hver einasta póstferð sje notuð. Eptir þennan langa tíma er ástandið orðið ef til vill allt annað, fjárkláðinn útbreiddari, þaðlyf ónóg o. sv. frv., svo að það verður ekki einu sinni hægt að framkvæma fyrirskipanir amtsins.

Loks eru eptir lögunum allar sektir svo lágar, að menn óhlýðnast með yfirlögðu ráði fyrirskipunum, sem gjörðar hafa verið, af því að þeir álíta, að það sjeu minni útgjöld við það að óhlýðnast og borga sekt, heldur en að framkvæma fyrirskipanir yfirvaldanna. Þegar á að gjöra ráðstafanir gegn sóttnæmum sjúkdómi eins og fjárkláðanum, þá er um fram allt nauðsynlegt, að allir hlýði, því að ef einn óhlýðnast og sóttnæmið geymist hjá honum, þá eru ráðstafanirnar að meira eða minna leyti gagnslitlar. Að framkvæma baðanir hjá mörgum mönnum með valdi er svo umsvifamikíð, að hinir reglulegu lögreglustjórnar hafa tæplega tíma til þess, og afleiðingin er svo, að öll sú fyrirhöfn, kostnaður og ómök, sem framkvæmdir á böðunarfyrskipunum yfirvaldanna hafa í för með sjer, verða að litlu líði.

Að mínu áliti hefur reynslan sýnt þetta, þó að auðvitað verði að geta þess, að ef engar ráðstafanir hefðu verið gjörðar gagnvart fjárkláðanum þá hefði hann á síðustu árum magnast mjög mikið og vafalaust verið kominn um allar Múlasýslurnar og líklega inn í Austur-Skaptafellssýslu. Það hefur því talsvert áunnist, en samt sem áður verð jeg að álíta, að ef ekki vinnst neitt á með útrýmingu fjárkláðans, þá sjeu ráðstafanirnar nokkuð kostnaðarsamar, og því vil jeg fara nokkrum orðum um það atriði.

Eins og áður er sagt, eru bannaðir fjárrekstrar yfir Jökulsárnar í Þingeyjarsýslu og Norður-Múlasýslu; á svæðinu milli Jökulsárna eru fyrirskipaðar nú í vetur tvennar fjárbaðanir, og einar fjárbaðanir í Norðuramtinu og í Austuramtinu vestan Jökulsár í Axarfirði. Amtsráð Austuramtsins hefur veitt til útrýmingar fjárkláðanum á milli Jökulsárna 7000 kr., en við

þetta bætist kostnaður við skoðanir og kostnaður bænda við baðanirnar að öðru leyti. Á þessu svæði eru nú liðug 33000 fjár, og ef miðað er við, að kostnaður bænda við baðanirnar verði við tvær baðanir eins og veturinn 1898—1899 með föðureyðslu o. sv. frv. 22 aurar á kind, þá verður kostnaður þeirra um 7000 kr., en kostnaður við umsjón hreppstjóra og skoðunarmanna tel jeg 100 kr. í hreppi eða alls 900 kr. Kostnaðurinn verður því á umgætnu svæði þennan vetur um 15000 kr.

Í Norduramntinu og Austuramntinu fyrir vestan Jökulsá í Axarfirði eru nú um 160000 fjár. Ef miðað er við það, sem dýralækningaráðið í Kaupmannahöfn hefur mælt með, kresólsápu, þá kostar pundið af henni minnst 50 aura í verslanum og þar sem það að eins nægir til að baða úr því 6 kindur, þá kostar baðefnið á hverja kind 8½ eyri, kostnað bænda við eitt bað tel jeg 6½ eyri á hverja kind eða alls 15 aura á kindina. En þessi upphæð verður fyrir 160000 fjár

kr. 24,000, 00

Kostnaðinn við umsjón tel jeg 100 kr. í hverjum hreppi eða

4,300, 00

Alls kr. 28,300, 00

Jeg álit því, að beinn kostnaður við ráðstafanirnar gegn fjárkláðanum muni verða þennan vetur í Norduramntinu og Austuramntinu yfir 40,000 kr., en auk þess fylgir fjárkláðanum talsverður óbeinn kostnaður, svo sem föðureyðsla og vanþríf fjárins auk þess, sem það mun reynast, að fjárkláðinn mun drepa fje hjá bændum, ef vor verða hörð. Að vísu er menntunarástandi bænda svo varið, að þeir gjöra sjer tæplega ljósan slíkan kostnað, en það verður samt að taka hann til greina.

Loks ber að taka það til greina, að þegar fjárkláði er jafn almennur, eins og hann er í ömtum mínum, þá er ómögulegt að fyrirbyggja, að fje með einhverjum kláðavotti verði flutt til Englands. Á hverju ári eru teknar frá fleiri eða færri kindur með útbrotum um leið og fjeð er flutt út á skip. Það ræður því að líkindum, að það getur hæglega komið fyrir, þrátt fyrir nokknað rækilega skoðun, að einhver sauðkind verði flutt út með litlum kláðavotti, er svo magnast, meðan sauðfjeð er á leiðinni og meðan það er geymt í landi. En ef nokkur sauðkind finnst í íslensku fje á Englandi með kláða, þá er víst enginn vafi á, að allur landflutningur á íslensku fje verði bannaður þar. Að minnsta kosti skýrði stórkaupmaður L. Zöllner í Newcastle, sem nú selur íslenskt fje í Englandi, mjer frá í sumar, að þetta mundi verða afleiðingin. Það getur auðvitað verið, að fjárkláði á íslensku fje kunni að dyljast nokkur ár enn á Englandi, en það hlýtur þó að reka að því, að þetta verði uppvíst, og þá er fjársölumarkaður vor á Englandi eyðilagður, og óvíst, hvenær aptur yrði opnaður markaður fyrir fje vort á Englandi.

Loks má geta þess, að Engendingar ætla, að Ísland sje nú sem stendur laust við næma sjúkdóma á sauðfje, sbr. ráðgjafabrjef 27. júlí 1896 (Stj. tíð. 1896, B. bls. 107), og þess vegna hefur Ísland sjerstök hlunnindi á Englandi, að því er snertir landflutning og sölu íslensks fjár. En það sýnist varla sæmílegt fyrir menn, að nota sjer þessa góðu trú, án þess að gjöra rækilegar ráðstafanir til þess, að útrýma fjárkláða í landinu.

Með þetta fyrir augum ályktuðu amtsráðin á síðustu fundum sínum að fela mjer, að fara þess á leit við landstjórnina, að hún af nýju taki til íhugunar, hvernig því mætti verða framgengt, að fjárkláðanum yrði útrýmt, en ef stjórnin vildi eigi adhyllast þær tillögur, sem amtsráðin hafa gjört í málinu, að stjórninni þá mætti þóknast, að leggja fyrir alþingi frum-

varp þess efnis, að amtsráðunum hverju fyrir sig yrði veitt heimild til að selja samþykkt með lagagildi um útrýmingu fjárkláðans í ömtunum, og að taka upp í frumvarp til fjárlaga 1902 og 1903 fjárveitingar til útrýmingar fjárkláðanum til Norðuramtsins 10000 kr. og til Austuramtsins 5000 kr. hvort árið.

Um leið og jeg leyfi mér að æskja þess, að landshöfðingjanum mætti þóknast, að bera þessar óskir amtsráðanna fram við stjórnina, vil jeg leyfa mér, að mæla sem best með því, að stjórnin vilji taka til íhugunar, hvort eigi þætti tiltækilegt að gjöra ráðstafanir til útrýmingar fjárkláðanum. En ef spurning verður um slíkar ráðstafanir, þá virðist edlilegt, að annaðhvort verði gjörðar líkar ráðstafanir, sem gerðar voru í Suðuramtinu 1875—77, eða ráðstafanir, eins og gerðar hafa verið í Norvegi til þess að uppræta fjárkláðann þar.

Jeg hef að nokkru leyfi talað um aðferð Norðmanna hér að framan, og það var með hana fyrir augum, að amtsráð Norðuramtsins og Austuramtsins sömdu frumvarp það til laga um fjárkláða, er jeg sendi til landshöfðingjans með brjefi dags. 31. ágúst 1898, og sem einnig fylgir hjer með í nokkrum eintökum.

Það voru einnig ýmsar upplýsingar um útrýmingu fjárkláðans í fylgiskjölunum með brjefi mínu til landshöfðingjans dags. 28. júní f. á., en samkvæmt landshöfðingjabrjefi dags. 15. maí þ. á. hafa þessi skjöl, er afhent voru nefnd þeirri, er efri deild alþingis 1899 kaus í fjárkláðamálið, eigi fundist, og hefi jeg því mælt til þess við búfræðing O. Myklestad, að hann ljeti mér í tje nákvæmar upplýsingar um útrýmingu fjárkláðans í Norvegi.

Með brjefi dags. 13. f. m. hefur hann sent mér ritgjörð um þetta efni og prentaðar skýrslur, sem suerta útrýmingu fjárkláðans í Soggendal í Stavangeramt, Nordre Bergenhusamt, Romsdalsamt og Kristiansamt.

Jeg leyfi mér að leggja hjer með öll þessi skjöl og ennfremur Regler angående Faareskabsygen í Kristiansamt 13. júní 1895, Om Faareskabsygen af O. Myklestad og íslenska þýðingu af annari ritgjörð eptir O. Myklestad um sama efni, er prentað hefur verið í Tidskrift for det norske Landbrug, en hin norska ritgjörð O. Myklestads var með skjölum þeim, er jeg hef áður sent landshöfðingjanum, en sem hafa glatast á alþingi 1899.

Af skjölum þessum virðist það vera ljóst, að Norðmönnum hefur á fyrri árum gengið lítið betur en oss Íslendingum að fást við fjárkláðann, að þeir hafa viljað hafa niðurskurð til þess að útrýma fjárkláðanum, að menn hafa álitid, að ómögulegt væri að útrýma fjárkláðanum, þegar ófullnægjandi ráðstafanir reyndust árangurslausar, og að menn hafa jafnvel ímyndað sjer, að fjárkláðinn kæmi af óskiljanlegum orsökum, en hins vegar virðast þau einnig bera vott um, að útrýmingu fjárkláðans hefur gengið greiðlega, þar sem Myklestad hefur tekið að sjer að standa fyrir útrýmingunni, og sýna, að útrýmingin hefur heppnast vel einkum

1. af því, að maður stóð fyrir henni, sem bæði hafði mikla reynslu og var mjög samviskusamur.
2. af því, að kjörnir menn skoðuðu sauðfje manna þrisvar á vetri, sem fengu leiðbeiningu forstöðumannsins.
3. af því, að baðlyf og borgun til skoðunarmanna og kláðalækna var greidd af almannaþje, svo að bændur höfðu enga ástæðu til að leynd fjárkláðanum.
4. af því, að lagt var fyrir bændur, að skýra tafarlaust frá því, ef grunsamlegt var, að kláði væri kominn á sauðkind, svo að menn, er vit höfðu á, gætu skoðað kindina og skorið úr, hvort hún hafði fjárkláða eða ekki.

5. af því, að baðanir fóru fram undir umsjón kláðalækna, með því að full reynsla var fyrir því, að fjáreigendur sjálfir höfðu eigi þá nákvæmni við baðanirnar, sem nauðsynleg var.
6. af því að baðlyfið, tóbak, var rannsakað, áður en það var notað, svo að trygging var fyrir því, að það væri allsendis ósvikidið.

Skjöl þessi virðast einnig bera vott um, að það sje eigi nauðsynlegt, til þess að útrýma fjárkláða, að láta almennar fjárbaðanir fara fram, nema fjárkláðinn sje mjög almenntur, og að það sje ekki nauðsynlegt að hafa fje í vöktun eptir baðanir, með því að þær hafa reynst fullnægjandi, þar sem þær hafa verið framkvæmdar á rjettan hátt. Að öðru leyti virðast þau bera vott um, að ef rjettum reglum sje fylgt, þá sje útrýmingin hvorki mjög erfíð nje kostnaðarsöm. Að vísu væri útrýmingin kostnaðarminni, ef eigi þyrfti að hafa sjerstaka fjárkláðalækna. Í Danmörku mun eigi hafa verið þörf á, að hafa sjerstaka fjárkláðalækna, til þess að útrýma fjárkláðanum þar, með því að bændur í Danmörku hafa baðað sauðfje sitt nógu rækilega, en þess ber að gæta, að þeir standa á miklu hærra menntunarstigi, en íslenskir bændur, og því verð jeg að álíta, að það sje öldungis nauðsynlegt hjer á landi, að baðanir á sauðfje til útrýmingar fjárkláða fari fram undir umsjón sjerstakra manna, eins og nauðsynlegt hefur verið í Norregi. Að öðru leyti er jeg sannfærður um, að ef aðferð Norðmanna væri höfð hjer á landi, þá er ekki að óttast óhlýðni eða móthróa hjá bændum í ömtum mínum, og jeg vona einnig fastlega, að það verði hægt að komá þeim í skilning um, hversu áridandi sje, að þeir skýri frá hverju einasta atviki, er gæfi grun um, að fjárkláði kynni að leynast í fje þeirra, og því þyrfti ekki að óttast, að fjárkláðanum yrði leynt.

Eins og búfræðingur Myklestad tekur fram, þá er bóklega þekkingin eigi einhlit, og tel jeg því mjög æskilegt, að þessi maður væri fenginn til þess, að standa fyrir útrýmingu fjárkláðans hjer á landi, ef til þess kæmi, og til þess að kenna mönnum kláðalækningar; jeg leyfi mjer einnig sjerstaklega að óska þess, að leitað verði álits dýralækningaráðsins í Kaupmannahöfn um lækningaaðferð þessa manns.

Eins og áður er tekið fram, hafa Norðmenn greitt kostnað við baðlyf og umsjón við baðanir af almannafje. Þetta getur orðið talsverð upphæð, en þótt svo sje, þá verður þó að ætla, að kostnaðurinn verði minni á þennan hátt, heldur en ef hver fjáreigandi á að kaupa baðlyf í verslunum, því að baðlyf eru í verslunum þriðjungi og jafnvel helmingi dýrari, en ef þau væru keypt beint frá verksmiðjunum.¹⁾ En þó að þau væru engu dýrari, ef hver fjáreigandi keypti þau, þá verð jeg samt að álíta, að það sje rjettlátara, að andvirði þeirra sje greitt af almannafje. Útrýming fjárkláðans er engu síður gjörð vegna þeirra mianna, sem lausir eru við sýkina, og svo er fjáreigandanum sjaldnast beint um það að kenna, þó að fjárkláði kunní að komá fyrir í sauðkindum hans. Sjerstaklega virðist það komá bart niður á mönnum, að láta þá bera allan kostnað við baðlyfin, þegar baðanir eru eingöngu framkvæmdar á sauðfje af því, að grunur getur verið á, að það kunni að leynast í því fjárkláði.

En ef nú svo skyldi fara, að stjórninni þætti eigi ástæða til þess, að leggja fyrir alþingi 1901 frumvarp til laga um útrýmingu fjárkláðans með líkri aðferð, sem notuð hefur

1) Í skýrslum O. Myklestads er skýrt frá því, að kilogram (2 pd.) af tóbaki til fjárkláðalækninga hafi kostað 1 kr. 8 aur. En í brjefi dags. 3. desember 1898 hefur verksmiðjueigandi Conrad Langaard í Kristianíu boðist til að selja sterkt tóbak í 100 pd. böggjum í Stavanger fyrir 70 aura kilogramið eða 35 aura pundidið.

verið í Norvegi, vil jeg leyfa mjer, að mæla sem best með því, að það verði tekið til flugunar, hvort tiltækilegt sje, að útrýma fjárkláðanum á annan hátt, annað hvort með því að skipa sjerstakan lögreglustjóra í fjárkláðamálinu, eins og gjört var 1875—77, eða með því að veita amtsráðunum styrk af landssjóði til útrýmingar fjárkláðanum og heimild til að setja samþykktir með lagagildi um sama efni.

Jeg hef að nokkru leyti áður talað um sjerstaka lögreglustjórn í fjárkláðamálinu; jeg skal því ekki fjölyrða um þá aðferð, enda er hún alkunnug; jeg vil að eins taka það fram, að með þeirri aðferð er mjög mikil hætta á, að fjárkláðanum verði leynt, eins og hefur átt sjer stað bæði hjer á landi og í Romsdalsamti í Norvegi, þegar farið var að beita sektum gagnvart fjáreigendum.

Að því er snertir samþykktir amtsráðanna, vil jeg taka það fram, að jafnvel þótt samþykktirnar ættu að staðfestast af landshöfðingjanum eða ráðgjafanum fyrir Ísland, þá væri þó nokkur hætta á, að samþykktirnar myndu verða mismunandi að einhverju leyti. Þetta myndi valda ósamkvæmni í ráðstöfunum þeim, er gjörðar væru gegn fjárkláðanum, en eins og tekið er fram í ráðgjafabryjfi dags. 14. apríl 1898 (Stj. tíð. 1898, B. bls. 79) viðvíkjandi lagafrumvarpi alþingis 1897 um fjárkláða og önnur næm fjárveikindi á Íslandi, þá er þetta verulegur galli, en hins vegar er það mjög hart gagnvart t. a. m. amtsráði Austuramtsins, sem þegar hefur veitt 11000 kr. til útrýmingar fjárkláða í amtinu, ef það má búast við, að þessu fje verði varið næstum til ónýtis. Í Norvegi hefur amtsráðunum verið veitt heimild til að setja samþykktir um fjárkláða með lögum 15. sept. 1851 um ráðstafanir gegn kláða á sauðfje og geitum, sbr. lög 14. júlí 1894, 7. og 29. gr., og þessvegna virðist mjer, þótt verulegir gallar fylgi því, að veita amtsráðunum samþykktarvald, að þetta gæti þó komið til álita. Að öðru leyti vil jeg leyfa mjer að mæla sem best með því, ef eigi þykir tiltækilegt, að gjöra fjárkláðamálið að landsmáli, að amtsráðunum verði veitt fje það, er þau biðja um til útrýmingar fjárkláðanum.

En ef svo skyldi fara, að stjórnin sæi sjer eigi fært að taka til greina óskir amtsráðanna í Norðuramtinu og Austuramtinu að neinu leyti, vil jeg leyfa mjer að mælast til þess, að landshöfðingjanum mætti þóknast að bera upp við stjórnina þá ósk mína, að hún vildi gefa mjer leiðbeiningu um það, hvernig jeg ætti að skipa fyrir um framkvæmdir á tilskipun 5. jan. 1866 um fjárkláða og önnur næm fjárveikindi á Íslandi.

Í 4. gr. tilskipunar þessarar segir svo, að ef vart verði við fjárkláða, þá skuli þegar í stað aðskilja hið sjúka fje frá heilbrigðu fje og taka það til lækvinga, og svo skuli og því fje haldið sjer, sem líkindi sjeu til að veiki kunni að dyljast í, »uns grunlaust sje«.

Með bryjfi dags. 9. maí þ. á. sendi landshöfðinginn mjer til leiðbeiningar, að því er þessi ákvæði laganna snertir, álit dýralæknisins í Suður- og Vesturamtinu, sem er á þessa leið:

»Fje, sem hefur haft kláða, er álitid grunlaust, þegar engin kind við nákvæma skoðun tveim mánuðum eptir lækninguna gefur ástæðu til að óttast kláða. Auðvitað verður fje það, sem um er að ræða, að hafa verið geymt á þeim stað, þar sem áreiðanlegt er, að það hafi ekki getað smittast af nýju. Fje, sem grunað hefur verið, en þó ekki fundist kláði í, verður einnig grunlaust, ef engin kind ber vott um kláða við nákvæma skoðun, er fram fer, þegar fjeð hefur verið geymt í tvo mánuði á þeim stað eða svæði, sem enginn kláðagrunur getur leikið á«.

Viðvíkjandi þessari leiðbeiningu vil jeg taka það fram, að samkvæmt álitni manna í Austuramtinu, sem sjerstaklega hafa athugað fjárkláða í kindum, virðist ástæða til að ætla, að fjárkláði geti að vetrinum, þegar þurvidri eru. leynst lengur en tvo mánuði í sauðfje, sem gengur úti. Hins vegar virðist það vera álit O. Myklestads, að ef lækning á sauðfje með kláða er framkvæmd á tryggilegan hátt, þá megi álita fjeð grunlaust þegar eptir lækninguna. Fyrir því leyfi jeg mjer að æskja leiðbeiningar stjórnarinnar um það, hvort jeg eigi að byggja fyrirskipanir mínar á framangreindu álitni dýralæknisins eða ef eigi verður byggt á því, þá á hverju jeg eigi að byggja, til þess að fyrirmælum laganna verði fullnægt.

Ennfremur vil jeg geta þess, að einkum verður vart við fjárkládann á vorin, þegar fje er rúið. Ef á að geyma sauðfje, sem kláði finnst í að vorinu, á þeim stað, sem áreiðanlegt sje, að það geti ekki smittast að nýju, þá virðist ekki vera unnt að geyma það, að minnsta kosti fyrstu dagana, annars staðar en í sóttthreinsudum húsum, en á vorin, þegar menn eru fódurlausir fyrir sauðfje, þá má ganga að því vísu, að menn hvorki geti hlýtt eða vilji hlýða fyrirskipunum um að geyma sauðfje á þennan hátt, og þó að lagt væri fyrir yfirvöldin að framkvæma á kostnað fjáreigenda geymslu á sjúku og grunuðu fje á tryggilegum stað í tvo mánuði, þá hygg jeg, að það muni reynast ómögulegt vegna fódurskorts. En ef stjórnin álitur, að ómögulegt sje að fullnægja lögnum að þessu leyti á vorin, þá vil jeg óska leiðbeiningar um það, hvernær og hvernig eigi að fullnægja lögnum.

Ennfremur leyfi jeg mjer að æskja leiðbeiningar stjórnarinnar um það, hvernig að skuli fara, þegar vart verður við útbrot á sauðfje, sem hreppstjóri og skoðunarmenn álita að vel geti verið fjárkláði, en treysta sjer þó eigi til að segja neitt ákveðið um það.

Ennfremur leyfi jeg mjer, að æskja leiðbeiningar stjórnarinnar um það, hvernig að skuli fara, til þess að sjá um, að jafnan sjeu til nægileg baðlyf, þegar á þarf að halda, og hvort jeg skuli kveða á um það, hver baðlyf skuli nota, og ef stjórnin álitur svo, þá hver baðlyf ætti að fyrirskipa.

Loks leyfi jeg mjer, að æskja leiðbeiningar stjórnarinnar um það, hvernig að skuli fara, þegar hreppstjóri og hreppsbúar halda því fram, að enginn fjárkláði sje í hreppnum, þó að ætla megi, vegna fjársamgangna við aðra hreppa, að slíkt sje ómögulegt. Sjerstaklega óska jeg leiðbeiningar um það, hvort stjórnin álitur, að löglegt sje, að skylda menn til þess, að skoða fjeð í öðrum hreppum, og loks, hvort hún álitur, að löglegt sje, að greiða þessum utansveitarmönnum ferðakostnað auk þeirrar borgunar, sem ákveðin er í tilskipun 5. jan. 1866, 3. gr.

Að endingu leyfi jeg mjer að óska, að fylgiskjöldin með þessu brjefi verði mjer endursend á sínum tíma.

Skýrsla

um fjárkláðann í Norður- og Austuramntinu árið 1899.

Tala.	Sýslur og hreppar.	Tímabilið frá 1. jan. til 30. júní.		Tímabilið frá 1. júlí til 31. des.	
		bæjir tals	sjúkt fje tals	bæjir tals	sjúkt fje tals
I.	Húnavatnssýsla.				
1.	Vindhælishreppur	"	"	"	18
2.	Engihlíðarhreppur	"	"	"	4
3.	Bólstaðarhlíðarhreppur	"	"	"	5
4.	Svínavatnshreppur	"	"	"	17
5.	Torfalækjarhreppur	"	"	"	2
6.	Sveinsstaðahreppur	"	"	"	8
7.	Áshreppur	"	"	"	27
8.	Þorkelshólshreppur	"	"	"	"
9.	Þverárhreppur	"	"	"	3
10.	Kirkjuhvammshreppur	"	"	"	"
11.	Ytri Torfastaðahreppur	"	"	"	"
12.	Fremri Torfastaðahreppur	"	"	"	5
13.	Staðarhreppur	"	"	"	12
	Samtals	"	"	"	101
II.	Skagafjarðarsýsla.				
1.	Holtshreppur	23	54	12	14
2.	Haganeshreppur	4	5	1	2
3.	Fellshreppur	"	"	"	"
4.	Hofshreppur	"	"	3	3
5.	Hólahreppur	11	60	"	"
6.	Viðvíkurhreppur	4	18	1	2
7.	Akrahreppur	9	33	4	5
8.	Lýtingsstaðahreppur	11	39	"	"
9.	Seiluhreppur	1	26	4	8
10.	Staðarhreppur	12	60	9	15
11.	Sauðárhreppur	4	7	"	"
12.	Skefilsstaðahreppur	5	17	"	"
13.	Rípurhreppur	"	"	"	"
	Samtals	84	319	34	49
III.	Eyjafjarðarsýsla.				
1.	Öngulsstaðahreppur	18	61	"	"
2.	Saurbæjarhreppur	13	44	4	12
3.	Hrafnagilshreppur	21	119	4	4
4.	Glæsibæjarhreppur	"	"	"	"
5.	Skriðuhreppur	"	"	12	27
6.	Arnarneshreppur	5	13	6	7
7.	Vallahreppur	8	49	2	19
8.	Þóroddsstaðahreppur	"	"	"	"
9.	Hvænneyrarhreppur	"	"	"	"
10.	Grímseyjarhreppur	"	"	"	"
	Samtals	65	286	28	69

Tala.	Sýslur og hreppar.	Tímabilið frá 1. jan. til 30. jún.		Tímabilið frá 1. júlí til 31. des.	
		bæjir tals	sjúkt fje tals	bæjir tals	sjúkt fje tals
IV.	Þingeyjarsýsla.				
1.	Svalbarðsstrandarhreppur	9	109	6	12
2.	Grytubakkahreppur	11	73	5	7
3.	Hálshreppur	5	85	7	15
4.	Ljósavatnshreppur	25	139	12	13
5.	Skútustaðahreppur	16	51	5	10
6.	Reykðalahreppur	10	58	7	12
7.	Aðaldalahreppur	21	191	8	19
8.	Húsavíkurhreppur	29	158	10	19
9.	Kelduneshreppur	22	121	4	6
10.	Fjallahreppur	2	2	1	1
11.	Axarfjarðarhreppur	6	22	2	2
12.	Presthólahreppur	»	»	9	21
13.	Svalbarðshreppur	»	»	»	9
14.	Sauðaneshreppur	1	1	»	»
	Samtals	157	1010	76	146
V.	Norður Múlasýsla.				
	Vopnafjarðarhreppur	1	1	»	»
	Samtals	1	1	»	»
	Alls í Norður- og Austuramtinu	307	1616	138	365

Athugasemdir.

Af misskilningi voru engar skýrslur gjörðar um fjárkláðann í Húnavatnssýslu fyrir tímabilið frá 1. jan. til 30. jún. 1899, en um sama tímabil árið áður voru kláðasjúkar kindur þar 591, en við fjárskoðun í apríl 1896 voru kindur þar með kláða 1705 að tölu. Í þeim 3 hreppum í Húnavatnssýslu, þar sem enginn fjárkláði er talinn, voru skýrslur breppstjóranna ófullnægjandi að því leyti, að tala á kláðafje var eigi nefnd.

Íslands Norður- og Austuramt.

Akureyri, 16. nóv. 1900.

Páll Briem.

